

รายงานการสอบสวนการระบาดผู้ป่วยเสียชีวิตจากเชื้อ *Streptococcus suis* อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ธันวาคม 2552

(Cluster of *Streptococcus suis* death, Kongkraitas District, Sukhothai Province, December 2009)

✉ arissara_sung@hotmail.com

อริศรา สังคต และคณะ Arissara Sungkot, et al.
โรงพยาบาลองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

บทนำ

วันที่ 2 ธันวาคม 2552 เวลา 8.30 น. ทีมสอบสวนโรคอำเภอองไกรลาศ ได้รับแจ้งจากพยาบาลห้องฉุกเฉิน โรงพยาบาลองไกรลาศ ว่า เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน และ 1 ธันวาคม 2552 พบผู้ป่วยอุจจาระร่วง จำนวน 2 ราย โดยผู้ป่วยทั้งหมดมีอาการ ไข้ ถ่ายเหลว และมีภาวะช็อกร่วม แพทย์ใส่เครื่องช่วยหายใจ แล้วส่งตัวไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลสุโขทัย และเสียชีวิตในเวลาต่อมา ทีมสอบสวนเคลื่อนที่เร็วอำเภอองไกรลาศ จึงได้ลงพื้นที่สอบสวนโรค วันที่ 2 ธันวาคม 2552

วัตถุประสงค์

1. เพื่อหาสาเหตุการเสียชีวิตและการระบาดของโรค
2. เพื่ออธิบายลักษณะการเกิดโรค และการกระจายของโรค
3. เพื่อค้นหาแหล่งรังโรค และดำเนินมาตรการควบคุมการระบาดของโรค

วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาระบาดวิทยาเชิงพรรณนา (Descriptive Study)

1. ศึกษาข้อมูลการระบาดของโรค *Streptococcus suis* จากสำนักระบาดวิทยา
2. รวบรวมข้อมูลโรค *Streptococcus suis* จากรายงาน 506 ของจังหวัดสุโขทัย ปี พ.ศ. 2552
3. ทบทวนเวชระเบียน ผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษา ในโรงพยาบาลองไกรลาศ/และสถานีอนามัยกอกแรด ตั้งแต่วันที่ 1-7 ธันวาคม 2552

ผู้เขียนบทความวิจัย

ปองพล วรปาน¹ Pongpol Vorapani¹ อริศรา สังคต¹
Arissara Sungkot¹ ชัยวลัญช์ กังวาน¹ Chaiwalan Kungvan²
อรรถพล นงศ์พาน² Attapone Nongphan² มานนท์ โพธิ์เปี่ยม²
Manon Phopiam²

¹โรงพยาบาลองไกรลาศ

¹Kongkraitas Hospital, Sukhothai province, Thailand

²สำนักงานสาธารณสุขอำเภอองไกรลาศ

²Kongkraitas District Health Office, Sukhothai province, Thailand

4. โดยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับลักษณะบุคคล ประวัติการเจ็บป่วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วย ได้แก่ การรับประทานอาหาร เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบสวนโรคเฉพาะรายของโรค *Streptococcus suis* และค้นหาผู้ป่วยเพิ่มเติมในชุมชน โดยใช้นิยาม

ผู้ป่วยที่สงสัย (Case Classification) หมายถึง ผู้ที่มีอาการทางคลินิกดังต่อไปนี้ ได้แก่ ไข้ร่วมกับอาการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ อุจจาระร่วง คลื่นไส้ อาเจียน ปวดตามข้อ จำเผลอตามตัว อาจมีภาวะช็อกจากการติดเชื้อในกระแสเลือด ระหว่างวันที่ 1-7 ธันวาคม 2552

ผู้ป่วยเข้าข่าย (Probable case) หมายถึง ผู้ที่มีอาการตามเกณฑ์คลินิก และมีข้อมูลทางระบาดวิทยาเชื่อมโยงกับผู้ป่วยที่ยืนยัน

ผู้ป่วยที่ยืนยัน (Confirmed case) หมายถึง ผู้ที่มีอาการทางคลินิก และผลการตรวจเชื้อพบมีการติดเชื้อ *Streptococcus suis*

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลหมู่บ้าน

ผู้ป่วยทั้งหมดอาศัยอยู่ในหมู่ 4 และ 9 ตำบลกอกแรด อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีจำนวนหลังคาเรือน 797 หลัง ประชากรทั้งสิ้น 2,720 คน แยกเป็นชาย 1,369 คน หญิง 1,351 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา และรับจ้าง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม การใช้น้ำอุปโภคส่วนมากใช้น้ำประปาหมู่บ้าน ซึ่งเป็นน้ำบาดาลและน้ำฝน

2. การศึกษาสิ่งแวดล้อม

ศึกษาวิถีชีวิตในชุมชน หมู่บ้านเป็นชุมชนชนบท และเป็นพื้นที่มีถนนลาดยางเข้าถึงหมู่บ้าน จากการสำรวจข้อมูลเพิ่มเติมที่บ้านผู้ป่วย และผู้สัมผัสร่วมในชุมชนพบว่า มีตลาดนัดในหมู่บ้าน 4 วัน/สัปดาห์ ซึ่งมักจะมีแม่ค้าในหมู่บ้าน และต่างหมู่บ้าน เข้ามาจำหน่ายอาหารสด อาหารแห้งในหมู่บ้าน โดยมักจะมีแม่ค้า นำอาหารประเภทหู้ เนื้อหมูปรุงสุก และมีเลือดหมูดิบ มาจำหน่ายเป็นช่วง ๆ ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้านส่วนใหญ่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับพิษภัยของการรับประทานอาหารปรุงสุก ๆ ดิบ ๆ อยู่ในระดับดี

แต่มีไม่ตระหนัก เพราะพบว่าบางรายรับประทานแล้วไม่ป่วย จึงมักพบเห็นชาวบ้านยังซื้อหามารับประทานกันอยู่ โดยเฉพาะคนที่ดื่มสุราชอบนำมาเป็นกับแกล้มซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นในปีที่ผ่านมา

3. การศึกษาทางห้องปฏิบัติการ

ผลการตรวจเลือดพบเป็นผู้ป่วยยืนยัน 2 ราย และพบผู้ป่วยเข้าข่ายเพิ่มอีก 1 ราย โดยทั้ง 3 ราย เสียชีวิตทั้งหมด ทีมสอบสวนโรคได้เก็บตัวอย่างเลือดผู้สัมผัสร่วม จำนวน 5 ราย ที่ไม่มีอาการป่วย เพื่อตรวจหาระดับ Antibody ของ *Streptococcus suis* ที่อาจมีการระบาดร่วมกัน ในวันที่ 10 ธันวาคม 2552 ผลการตรวจเลือดไม่พบการติดเชื้อร่วมกัน

4. ข้อมูลการเจ็บป่วย

ข้อมูลผู้ป่วยเสียชีวิตคนที่ 1 เพศชาย อายุ 59 ปี อาศัยอยู่ หมู่ 9 ตำบลกกแรต อำเภอกงไกรลาศ ผู้ป่วยมีโรคประจำตัว คือ ความดันโลหิตสูง มีประวัติดื่มสุราเป็นประจำ เริ่มป่วยวันที่ 29 พฤศจิกายน 2552 เวลาประมาณ 21.00 น. ด้วยอาการไข้สูง มือเท้าเย็น ไม่ไอ ถ่ายปกติ ซ้อยากินเอง วันที่ 30 พฤศจิกายน 2552 เวลาประมาณ 12.00 น. มีอาการถ่ายเหลว มีมูก กลืนควาย มากกว่า 4 ครั้ง ไม่มีคลื่นไส้ บ่นเวียนศีรษะ กล้ามเนื้อกระตุก แน่นหน้าอก ใจไม่ดี ลิ้นแข็ง พูดไม่ชัด ซึมลง เวลา 14.00 น. ญาตินำส่งโรงพยาบาลกงไกรลาศ แกรับผู้ป่วยมีภาวะช็อก หายใจ Air hunger /DTX low แพทย์ใส่ท่อหายใจ และส่งตัวไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลสุโขทัย ผู้ป่วยเข้ารับการรักษาที่หอผู้ป่วยวิกฤต พบมีภาวะไตวายเฉียบพลัน ดิเชื้อในกระแสเลือด และเสียชีวิตในเวลาต่อมา เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2552 เวลา 8.15 น. จากการสอบสวนญาติให้ประวัติว่า ผู้ป่วยได้รับประทานหมูคิบบิ วันที่ 28 พฤศจิกายน 2552 โดยซื้อหมูคิบบิ จากตลาดนัดในหมู่บ้านมารับประทานกับเหล้า (ไม่มีอาหารอย่างอื่น) และผู้ป่วยรับประทานเหล้าลูกสะไภ้จึงนำมาปรุงสุกก่อนรับประทานและพบว่าไม่มีการเจ็บป่วย

ข้อมูลผู้ป่วยเสียชีวิตคนที่ 2 เพศชาย อายุ 45 ปี อยู่หมู่ 9

ตำบลกกแรต อำเภอกงไกรลาศ ไม่มีโรคประจำตัว มีประวัติดื่มสุราเป็นประจำ เริ่มป่วยวันที่ 1 ธันวาคม 2552 เวลาประมาณ 2.00 น. ด้วยอาการไข้ ร้อนในอก อาเจียนมากกว่า 10 ครั้ง และถ่ายเหลว 6 ครั้ง ญาติสังเกตเห็นรอยจ้ำเลือดสีม่วง ๆ ตามท้องแขน และพา จึงนำส่งโรงพยาบาลกงไกรลาศ เวลา 13.13 น. แกรับแพทย์เวรดูอาการพบมีภาวะช็อก จึงใส่เครื่องช่วยหายใจส่งต่อโรงพยาบาลสุโขทัย เวลา 14.15 น. พบว่า ดิเชื้อในกระแสเลือด และเสียชีวิตวันที่ 1 ธันวาคม 2552 จากการสอบสวนญาติให้ประวัติว่า ผู้ป่วยรับประทานหมูคิบบิ วันที่ 28 พฤศจิกายน 2552 โดยซื้อหมูคิบบิ จากตลาดนัดหมู่บ้านมากินร่วมกับพ่อและหลานที่บ้านโดยทั้ง 2 คน ไม่พบว่ามีการเจ็บป่วย

ข้อมูลผู้ป่วยเสียชีวิตคนที่ 3

เพศชาย อายุ 48 ปี อยู่หมู่ 4 ตำบลกกแรต อำเภอกงไกรลาศ ไม่มีโรคประจำตัว มีประวัติดื่มสุราเป็นประจำ เริ่มป่วยวันที่ 30 พฤศจิกายน 2552 เวลาประมาณ 9.00 น. ด้วยอาการปวดหลัง ปวดข้อ จ้ำเลือดที่แขน ส้น ปวดท้อง อาเจียนวันที่ 1 ธันวาคม 2552 ทรพยาไปรับยาที่สถานอนามัยมารับประทานอาการยังไม่ทุเลา วันที่ 2 ธันวาคม 2552 ประมาณ 21.35 น. ผู้ป่วยมีอาการไข้ หนาวสั่น ปวดท้อง ถ่ายเหลว 4 ครั้ง คลื่นไส้ อาเจียน ญาตินำส่งโรงพยาบาลกงไกรลาศ แกรับมีภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำแพทย์ให้การรักษาและให้กลับบ้าน เวลาประมาณ 23.00 น. ผู้ป่วยมีอาการกระสับกระส่าย ญาตินำตัวไปรักษาที่คลินิกแพทย์เอกชน และต่อมาผู้ป่วยหยุดหายใจ แพทย์ใส่ท่อช่วยหายใจส่งตัวไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลสุโขทัย วันที่ 3 ธันวาคม 2552 และเสียชีวิตเวลา 06.28 น. จากการสอบสวนญาติให้ประวัติว่า ผู้ป่วยมีประวัติรับประทานหมูคิบบิ วันที่ 28 พฤศจิกายน 2552 โดยซื้อหมูคิบบิ จากตลาดนัดในหมู่บ้านมาปิ้งกับแกล้มดื่มกับสุรา เวลาประมาณ 18.00 น. โดยกินกับเพื่อนอีก 2 คน (เพื่อนทั้ง 2 คน ไม่มีอาการป่วย)

การแพร่กระจายของโรค

จากการศึกษาพบว่า เริ่มมีผู้ป่วยติดเชื้อในกระแสเลือดรายแรกในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2552 และทยอยเข้ารับรักษาในโรงพยาบาล วันที่ 30 พฤศจิกายน-2 ธันวาคม 2552 รวมมีผู้ป่วยจำนวนทั้งสิ้น 3 ราย เป็นผู้ชายทั้งหมด โดยทั้งหมดมีประวัติรับประทานหมูคิบบิ และมีประวัติดื่มสุราเป็นประจำมานานมากกว่า 10 ปี โดยผู้ป่วยทุกรายมีอาการป่วยด้วย ไข้ อาเจียน ถ่ายเหลว และมีภาวะช็อกร่วม ผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการจากการตรวจเลือด เพาะเชื้อพบมีการติดเชื้อ *Streptococcus* spp. จำนวน 2 ราย อีก 1 ราย ไม่สามารถเก็บตัวอย่างส่งตรวจได้ แต่มีอาการเข้าข่ายได้กับนิยาม ผลยืนยันตอบกลับจากศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์พบการติดเชื้อ *Streptococcus suis* ทั้ง 2 ราย ส่วนผู้สัมผัสโรคร่วม ทั้งสิ้น 5 ราย ได้ทำการเก็บตัวอย่างเลือดส่งตรวจหา Antibody ของเชื้อ *Streptococcus suis* ผลการตรวจไม่พบมีการติดเชื้อร่วมทั้ง 5 ราย

ปัจจัยที่อาจมีความสัมพันธ์ต่อการเกิดโรค มีดังนี้ คือ

1. การนิยมรับประทานอาหารที่ทำจากหมูที่ปรุงสุก ๆ ดิบ ๆ
2. มีประวัติดื่มสุราเรื้อรังมานาน
3. ผู้ป่วยขาดความตระหนักในเรื่องโทษของการรับประทานอาหารที่ปรุงสุก ๆ ดิบ ๆ ที่ทำจากเนื้อหมู

มาตรการควบคุมและป้องกันโรค

1. มาตรการควบคุมและป้องกันในคน

1.1 ควรมีการเฝ้าระวังในเชิงรุกในพื้นที่โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขต่อไป

1.2 ให้สุขศึกษาประชาสัมพันธ์แก่ผู้ป่วยและญาติอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้าน โดยออกเสียงตามสายหอกระจายข่าวในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ให้เกิดความตระหนักในการรับประทานอาหารให้ถูกสุขลักษณะ

1.3 รณรงค์และให้ความรู้แก่พ่อค้าหมู ประชาชน และประสานหน่วยงานท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สார்วจข้อมูลผู้ขายสินค้าในตลาดนัดในพื้นที่ เพื่อประโยชน์ในการติดตามข้อมูล

2. มาตรการควบคุมและป้องกันในสัตว์

2.1 ประสานปศุสัตว์อำเภอลงพื้นที่สำรวจแหล่งที่มาของเนื้อหมูและให้ความรู้แก่ประชาชนและเจ้าของโรงฆ่าสัตว์

2.2 .ให้ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงสุกร การดูแลโรงเรือนของสุกรให้ถูกหลักสุขาภิบาล เพื่อป้องกันสุกรป่วย เมื่อสุกรป่วย ไม่ควรนำมาชำแหละขาย การสวมเครื่องป้องกัน เช่น ถุงมือ กรณีมีบาดแผลที่มือ เพื่อป้องกันเชื้อเข้าทางบาดแผล

วิจารณ์ผล

การระบาดของโรคในครั้งนี้ เกิดจากการที่ผู้ป่วยติดเชื้อ *Streptococcus suis* เข้าในกระแสเลือดซึ่งเป็นเชื้อแบคทีเรียที่พบได้ทั่วไปในโพรงจมูกของสุกร ทั้งในสุกรที่ปกติและป่วย การพบเชื้อ *Streptococcus suis* ในอำเภอกรรมาศ จากข้อมูลย้อนหลัง 5 ปี มีรายงานพบเชื้อในปี พ.ศ. 2550 และ 2551 มาก่อนแล้ว ซึ่งประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้ในเรื่องพิษภัยของการรับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ

แล้วแต่บางส่วนยังมีความเชื่อที่ว่ารับประทานแล้ว ไม่ป่วย จึงเป็นเหตุให้บางรายยังนิยมรับประทานอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มที่ดื่มสุราเป็นประจำ

สำหรับการระบาดในครั้งนี้ น่าจะเกิดจากการมีสุกรป่วยในพื้นที่ และมีการนำมาจำหน่าย ชำแหละบริโภค โดยไม่ปรุงให้สุก ซึ่งพฤติกรรมรับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ ร่วมกับผู้ป่วยมีประวัติดื่มสุราเรื้อรังทำให้เจ็บป่วยต่อโรคนี้ได้มากกว่าเนื่องจากภูมิคุ้มกันต่ำกว่าคนทั่วไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการทบทวนแนวทางการเฝ้าระวังและรักษาโรคเชื้อหุ้มสมองอักเสบ จากเชื้อ *Streptococcus suis* กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ เพื่อให้มีความพร้อมในการดูแลรักษาผู้ป่วยและการควบคุมการระบาดของโรค

2. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขควรเฝ้าระวังในเชิงรุกต่อไป โดยเฉพาะ ในตลาดสด และตลาดนัดในหมู่บ้านควรเพิ่มมาตรการในการตรวจสอบคุณภาพอาหารปลอดภัยในชุมชน สุขศึกษา ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักถึงอันตรายจากการรับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ รวมถึงหลักสุขอนามัยส่วนบุคคล

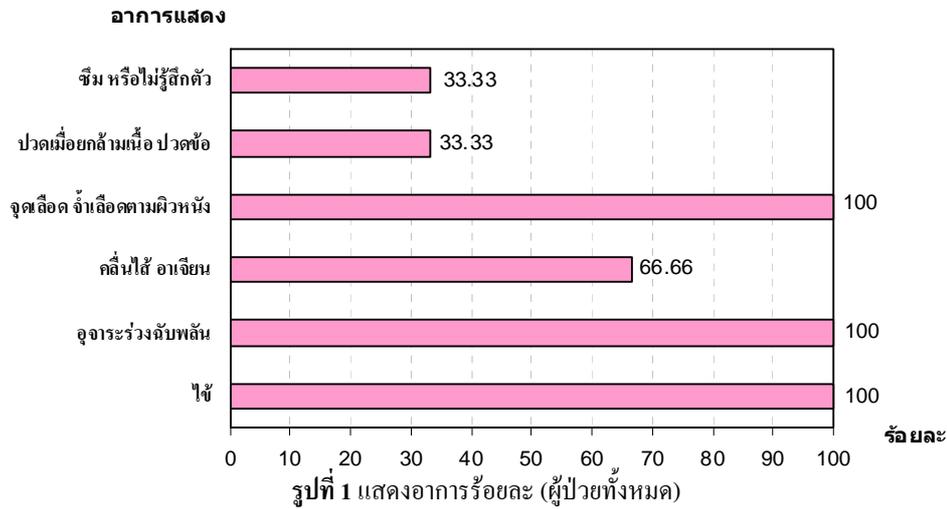
3. กรณีพบผู้ป่วยด้วยกลุ่มอาการเชื้อหุ้มสมองอักเสบ ควรมีการแจ้งทีมสอบสวนโรคทันทีเพื่อออกสอบสวนและควบคุมโรคได้ทันเวลา

ปัญหาและข้อจำกัดในการสอบสวนโรค

1. ไม่สามารถเก็บอาหารที่สงสัยส่งตรวจได้เนื่องจากผู้ป่วยส่วนใหญ่จะรับประทานหมดและเริ่มมีอาการตามมาที่หลัง คือ ระยะเวลา 1-3 วัน

2. ผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการที่ยืนยันได้กับโรค ต้องส่งตรวจต่างจังหวัด ทำให้ผลการวินิจฉัยที่แน่นอนล่าช้า ส่วนใหญ่แพทย์จะรักษาตามแนวทางของโรคเชื้อหุ้มสมองอักเสบทั่วไปโดยไม่ได้ตรวจหาสาเหตุที่ชัดเจนของการเกิดโรคซึ่งมีประโยชน์ต่อการควบคุมการระบาดครั้งต่อไป

3. พฤติกรรมรับประทานอาหารปรุงสุก ๆ ดิบ ๆ เป็นพฤติกรรมที่พบได้ในคนไทยทุกที่ ซึ่งปรับเปลี่ยนได้ยาก

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ นายแพทย์โรม บัวทอง สำนักระบาดวิทยา, หัวหน้างานระบาดวิทยา สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 9 พิษณุโลก, หัวหน้างานควบคุมโรคสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย, เจ้าหน้าที่งานควบคุมโรคโรงพยาบาลสุโขทัย, เจ้าหน้าที่ห้องตรวจทางห้องปฏิบัติการโรงพยาบาลสุโขทัย, พยาบาลห้องฉุกเฉิน โรงพยาบาลกงไกรลาศ

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการป้องกันควบคุมโรคติดเชื้อสเตรปโตค็อกคัส ซูอิส. 2550.
2. สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค. นิยามโรคติดเชื้อประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์; 2544.
3. สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค. คู่มือการดำเนินงานทางระบาดวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์; 2544.
4. สุรเกียรติ อาชานานุภาพ. ตำราการตรวจรักษาโรคทั่วไป ฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี; 2544.

อ้างอิงภาพจาก

1. <http://tnews.teenee.com/etc/46954.html>
2. <http://www.lampang108.com/wb/read.php?tid=3516>
3. <http://www.longhosp.com/main/index.php?name=knowledge&file=readknowledge&id=34>
4. <http://www.goosiam.com/news/news1/html/0011405.html>

